

## Japánok és magyarok egymásról

A magyar–japán kapcsolatok kutatásával a második világháború után évtizedekig nem foglalkoztak sem Magyarországon, sem Japánban, és csak az 1989–90-es világpolitikai fordulat és a magyar rendszerváltás hozott ebben jelentős változást.<sup>1</sup> Az első kisebb kutatási eredmények az 1990-es évektől kezdtek megjelenni, majd a 2000-es évektől szaporodni.<sup>2</sup> A „Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből” című 2009-ben megjelent több mint 600 oldalas tanulmánykötet összegezte az addigi kutatásokat.<sup>3</sup> Az azóta eltelt években öröndetesen szaporodott a magyar–japán kapcsolatok több szempontú kutatása, a kulturális és gazdasági vetület mellett gyakorlatilag szinte teljes diplomáciatörténet is rendelkezésünkre áll már.<sup>4</sup> Megjelentek már egyéb szempontokat is megjelenítő tanulmányok, gazdasági és kereskedelmi kérdéseket,<sup>5</sup> illetve a művészi kölcsönhatásokat (japonizmus Magyarországon) is feltáró kutatások eredményei.<sup>6</sup> Sőt, napjainkban már egy teljességre törekvő több kötetes gyűjtemény is olvasható, amely a magyar sajtóban megjelent Japánnal kapcsolatos írásokat kutatta fel a lehető legkorábbi időponttól kezdve.<sup>7</sup> Emellett napjainkban már több fiatal kutató is foglalkozik a témával, valamint mind az ELTE, mind a Károli Gáspár Református Egyetem japán szakán számos hallgató választja szakdolgozati kutatási témának a magyar–japán kapcsolatok valamilyen területét, sőt, mindkét egyetemen van ezzel foglalkozó doktori hallgató is (az ELTE-n éppen Umemura Yuko témavezetésével).

Umemura Yuko szinte „kezdettől”, immár két évtizede szakértő kutatója a magyar–japán kapcsolatok történetének. Kutatásai kezdetben Imaoka Dzsúicsiró munkásságára fókuszáltak,<sup>8</sup> majd a Magyarországon Japánról megjelent munkák felderítésére és összegyűjtésére,<sup>9</sup> illetve a Japánban a magyarokról írott munkák felkutatására.<sup>10</sup> Az utóbbi években mindezek mellett és ezeken túl, a magyar–japán kapcsolatoknak, avagy érintkezésnek egy sokkal nagyobb hatású, mélyebben gyökerező, ezért lassabban változó, ugyanakkor nehezen megfogható áttekintésére vállalkozott: az egymásról kialakított kép bemutatására. Milyen kép élt Magyarországon Japánról, illetve Japánban Magyarországról, ez hogyan alakult ki és hogyan változott idővel és a történelmi események hatására, kik és hogyan alakították ezt a képet, mik voltak ennek az „imázsnak” az állandó, illetve változó összetevői, nemzetközi összefüggésében és a sajátosan magyar–japán viszonyrendszerben is elhelyezve. A korabeli szövegek – útleírások, beszámolók, irodalmi, tudományos és ismeretterjesztő szövegek, híradások – vizsgálatával próbálja mindkét nép esetében bemutatni a másikról kialakított képet. Ez nagyon nehezen megfogható műfaj, különösen kölcsönösen mindkét fél szempontjainak figyelembevételével. Umemura Yuko nemcsak szakmai felkészültsége és a témára vonatkozó több éves kutatása miatt tudja ezt a feladatot teljesíteni, hanem a szakmai fórumokon ritkán elhangzó „emberi tényező” miatt is. Japánként Magyarországon él, és a magyar kultúrát is ugyanolyan jól ismeri, mint a japánt, a magyarban is éppen olyan otthon van, mint a japánban. Nem tarthatjuk véletlennek, hogy kutatásai középpontjában éppen Imaoka Dzsúicsiró állt, aki Magyarországon a japán kultúrát, Japánban a magyar kultúrát ismertette és népszerűsítette; valamint hogy az utóbbi évtizedben Umemura Yuko kutatási témája az egymásról kialakított kép vizsgálata lett. Különösen fontos – és nem csak a japán viszonylatban ritkaság – Umemura Yuko munkásságában, hogy kutatásainak eredményeit magyarul és japánul is folyamatosan publikálja,<sup>11</sup> így nemcsak kutatója a kapcsolatoknak

és az egymásról kialakított képnek, hanem írásaival közvetítőként alakítója is – ennek bizonyítására elég csak megnézni publikációs jegyzékében a Japánban Magyarországról megjelent cikkeinek sokaságát.

Umemura Yuko jelenlegi könyve nem csupán kiegészítése az eddig a kapcsolattörténettel foglalkozó kutatási eredményeknek, hanem egy új megközelítéssel a téma más dimenzióját mutatja be. A magyar–japán kapcsolatokat a Magyarországon és Japánban egymásról megjelent irodalmi művek, ismeretterjesztő kiadványok és cikkek tükrében mutatja be, értékeli a benne megrajzolt magyar-, illetve japánképet a kapcsolatok kezdetétől a II. világháborúig, figyelemmel kísérve a kölcsönös megítélések kialakulását és ezek változását. Főként a két népnek az egymásról való képalkotásához szükséges fontos művekkel foglalkozott, amelyekből határozottan kirajzolódik a két ország és nép egymásról alkotott képének jellege. Ez a vizsgálat interdiszciplináris megközelítést igényel, hiszen nemcsak a történettudomány (főként forráselemzés), hanem egyéb humántudományi és társadalomtudományi diszciplínák: irodalomtörténet, kulturális antropológia, szociológia, szociálpszichológia eredményeit és módszereit is figyelembe kell venni, valamint a források vizsgálatánál a források közé az irodalmi alkotásokkal is számolni kell. Mindez szerteágazó és sokrétű elemzést igényel.

Umemura Yuko a magyar és japán érintkezés fő vonalait, eseményeit a történeti kontextusba ágyazva, a történeti események és a politikai helyzet meghatározó körülményei között mutatja be. Ugyanakkor mindkét esetben felvázolja az adott nép sajátos motívumait is egy távoli nép iránti érdeklődés megjelenésében, amely mozgatókat a kulturális háttér és a nemzettudat sajátosságai határoztak meg. Vizsgálata az irodalom területére is kiterjed, ami tovább gazdagítja az általa adott képet, hiszen az irodalom hatása vitathatatlan a társadalom befogadóképességére és készségére. Ez teszi jelentőssé a japán–magyar kapcsolat tekintetében a Japánról szóló, gyakran szépirodalmi jellegű magyar útleírásokat. Az egymásról alkotott kép tekintetében a nemzeti sztereotípiák kérdése is előtérbe kerül, ezt az aspektust a szerző kellően hangsúlyozva, de nem túlerőltetve tárgyalja. Az „imázs” kialakulásának fontos része a kép kialakításának folyamata, az azt megjelenítő személyek munkássága és munkája. Ez indokolja, hogy a szerző olyan személyekkel és irodalmi munkákkal is részletesen foglalkozik, akik és amely munkák aktívan alakították, vagy éppen meghatározták a magyarok képét Japánról, illetve a japánok képét Magyarországról. Ez utóbbi azért is jelentős, mert még mindig igen csekély azon munkák száma, amely a magyarság és Magyarország külföldön megjelenő képét vizsgálja,<sup>12</sup> azok összetevőit, eredőit, jellegzetességeit, noha az „imázskutatásnak” fontos szerepe lenne nemcsak a történettudományban, kulturális antropológiában, szociológiában, de akár még az interkulturális kommunikáció területén is.

A könyv fontos alapmunkája lehet nemcsak a magyar japán-szakos diákoknak, hanem a magyar–japán kapcsolatok iránt érdeklődőknek is, emellett még az „imázskutatásnak” is. A szerző a két nép egymásról kialakított képéről ad áttekintést, mindkét oldal bemutatásával, ami ritkaságszámba megy, hiszen az ilyen imázskutató művek általában egy oldalra koncentrálnak, a mi esetünkben a magyarság képeire más területeken. Umemura Yuko azonban megkísérelte a „tükör tükrözését”. Kiegészítést képet ad, mindkét országot vonatkozó szakirodalmának felhasználásával, mindkét nép történelmének, irodalmának és kultúrájának ismeretében a forrásokat is kellő felkészültséggel tudja kezelni, az egymástól eltérő történeti kontextus és kulturális meghatározottság teljes figyelembe vételével. Az imázskutatások alapforrásai az adott terület korabeli szövegei (útleírás, emlékezések, szépirodalom, politikai iratok stb.), de általában közös nehézsége az értékeléseknek annak felmérése, milyen is lehetett az adott korszakban mindezek valós

társadalmi hatása, valóban ezek határozták-e meg az adott nép elképzeléseit a másik népről? Umemura Yuko végső konklúziójában megpróbál erre is választ adni, így összegezve a főbb különbséget a két ország egymásról alkotott képének forrásaiban: „a Magyarországon megjelenő, Japánnal foglalkozó művek sokkal részletesebbek, sokoldalúbbak és gyakoribbak, mint a japánbeli magyarságképet bemutató ottani kiadványok. Elemezhető a japánkép kialakulása és változása számos könyv segítségével, sőt megfigyelhető bizonyos sztereotípa is. Viszont Japánban az ismeretek mennyisége kevesebb, így nehéz a magyarság kialakult-megszilárdult képéről beszélni. Gyakran egy-egy történelmi eseményhez kötődik csak az írás megjelenése. De másik nézőpontból, az itt tárgyalt írások szerzői, többek között Siba, Szaitó, Jokomicu, Kondó mind ismert, kiemelkedő írók, így ezek a művek időtlenek, és társadalmi hatásuk sem csekély. A két ország közötti kapcsolatok szempontjából nagy jelentőségűek ezek az irodalmi művek, a japán nagyközönség számára kiváló alkalom, hogy olvassanak Magyarországról.” (169–170. o.) Láthatjuk, hogy a megfelelő forráskutatásban, forrásfeldolgozásban és értékelésben nemcsak a források gazdagsága, hanem az elemző személye, szempontjai, háttértudása is nagyon fontos. Ez a műfaj az arányosság betartása érdekében megköveteli a kiegyenlített látásmódot, a majdnem „kettős identitást”, ami ritkán tud megvalósulni. Umemura Yuko munkája többek között ezért is kiemelkedő.

(Umemura Yuko: *Japánok és magyarok egymásról*. Budapest, 2017, Akadémiai Kiadó, 212 p.)

## JEGYZETEK

- 1 Igaz, Japánban 1980-ban rendeztek egy konferenciát Japán és a kelet-európai országok kulturális kapcsolatainak történetéről, és ebben Magyarországról is több előadás hangzott el (Vida János, Harangi László, Minamikuza Singo, Ieda Oszamu és Haba Kumiko előadásai). A konferencia anyaga 1982-ben megjelent, és több mint egy évtizedig az egyetlen összefoglalást jelentette ebben a témában. Nihon to Tó-ó sokoku no bunka kórjú ni kanszuru kiszoteki kenjú. Tokió, 1982.
- 2 Tokunaga Yasumoto: A magyar–japán kultúrkapcsolatok rövid története. Keletkutatás, 1988. ősz, 78–82.; Szerdahelyi G. István: Az orosz–japán háború és a magyar közvélemény. ELTE Japán-Tanulmányok 1. Bp., 1996, 33–55.; Farkas Ildikó: A magyar–japán kulturális kapcsolatok jellege a két világháború között Magyarországon. ELTE Japán-tanulmányok 1. Budapest, 1996, 21–32.; Wintermantel Péter: Szemere Attila hagyatékának orientalisztikai vonatkozású anyagai. In: Herman Ottó Múzeum Évkönyve, Miskolc, 1999, 793–815.; Umemura Yuko: Egy fejezet a japán–magyar szellemi kapcsolatok történetéből. Valóság, 2000/1, 82–90.; Umemura Yuko: Az 1956-os forradalom képe Japánban. Hitel, 2000/10, 49–56.; Farkas Ildikó: A turanizmus és a japán–magyar kapcsolatok a két világháború között. Folia Japonica Budapestiensis 2001, 28–44.; Umemura Yuko: A Japán-tengertől a Duna-partig. Imaoka Dzsúicsiró életpályája a magyar–japán kapcsolatok tükrében. Budapest, Gondolat kiadó, 2006. 2005-ben az ELTE japán szakon konferenciát rendeztek Magyarországon japán szemmel, Japán magyar szemmel címmel, amelynek anyaga 2006-ban meg is jelent (Vagdalt Judit és Jamadzsi Maszanori szerkesztésében, ELTE). A 2007-ben megjelent Japanológiai körkép (szerk. Szerdahelyi István, Wintermantel Péter. Budapest, Eötvös kiadó, 2007) című kötetben több tanulmány is megjelent a magyar–japán kapcsolatok témakörében.
- 3 Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből. Szerkesztette: Farkas Ildikó, Szerdahelyi István, Umemura Yuko, Wintermantel Péter. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2009.
- 4 Az Osztrák–Magyar Monarchia idejéből a legteljesebb összefoglaló a magyar–japán kapcsolatokról: Tóth Gergely Máttyás: Birodalmak asztalánál. A Monarchia-beli Magyarország és Japán kapcsolattörténete 1869-től 1918-ig, korabeli és új források alapján. Budapest, Ad Librum, 2010. Japán és Magyarország szinte teljes diplomáciai kapcsolattörténetét írta meg Wintermantel Péter:

- Nippon-babona. A magyar–japán kapcsolatok története. Budapest, Osiris kiadó – Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2016.
- 5 Kiss Sándor: Japán vonzásában – magyarok, akik szerették Japánt. Budapest, Holnap Kiadó, 2017.
  - 6 Dénes Mirjam – Gellér Katalin: Japonizmus a magyar művészetben. Budapest, Kovács Gábor Művészeti Alapítvány, 2017.
  - 7 Buda Attila (szerk.): Messziről felmerülő, vonzó szigetek. I–II–III–IV. kötet, Budapest, Ráció Kiadó, 2010–2017.
  - 8 A Japán-tengertől a Duna-partig. Imaoka Dzsúicsiró életpályája a magyar–japán kapcsolatok tükrében. Budapest, Gondolat Kiadó, 2006.
  - 9 Japán magyar szemmel – a Magyarországon megjelent japanológiai művek tükrében. In: Ukijoe. Az elillanó világ képei. Szerkesztette: Gáspár Annamária, Cseh Éva, Umemura Yuko. Budapest, Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Múzeum, 2010.
  - 10 Ezek egy részét ismertette a Tanulmányok a magyar–japán kapcsolatok történetéből c. tanulmánykötetben: Imaoka Dzsúicsiró munkássága (216–225.), Az 1938-as kultúregyezmény megkötése és a Japán–Magyar Kultúrintézet működése (247–260.), A magyarság képe Japánban a két háború között (261–274.), Az 1956-os forradalom képe Japánban (294–306.).
  - 11 History of Relationship between Japan and Hungary in Meiji Era through Previously Unexplored Episodes. KAMIZONO 2015:(13) pp. 149–171. (2015); A magyar–japán diplomáciai kapcsolatok fejlődése és alakulása. KOKUSAIKANKEI RONSO (TOKYO) 2013:(2) pp. 1–48. (2013); A két háború közötti magyar–japán kapcsolatok fejlődése. In: Kume Emiko, Igaya Akiko (szerk.) A japán–magyar kapcsolatok története 1869–2009. Tokyo: Nihon Hangari Yuko Kyokai, 2010. pp. 20–31.; Magyarország és Japán közti hídverő utazók. In: Watanabe Naoki (szerk.) Wochi Kochi. Tokyo: Yamakawa Shuppan, 2009. pp. 38–43.
  - 12 Néhány példa: Jeszenszky Géza: Az elveszett presztízs. Magyarország megítélésének megváltozása Nagy-Britanniában 1894–1918. Budapest, Magvető, 1986; Hornyák Árpád – Vitári Zsolt (szerk.): *A magyarságkép a közép-európai tankönyvekben a 20. században*. Kutatási füzetek 14. Pécsi Tudományegyetem, Pécs; Csukovits Enikő: Magyarországról és a magyarokról – Nyugat-Európa magyar-képe a középkorban. Budapest, MTA BTK, 2015.